

Marina Đ. Đukić Mirzayantz*

Univerzitet Singidunum

Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment

UČENJE STRANOG JEZIKA NA DALJINU U SRBIJI: PRIKAZ JEDNOG MODELA

Pregledni naučni rad
UDC 371.3::811.112.2'243
37.018.43:004.738.5

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2016.7.7.12>

Uvođenje studijskih programa na daljinu značajna je novina u obrazovnoj politici jedne zemlje. U našoj sredini obrazovanje na daljinu je tek u povoju. Pojedine visokoškolske ustanove u Srbiji prepoznale su njegov značaj, ali je malo onih koje su u svoje studijske programe na daljinu uvrstile predmet Strani jezik. Na primeru nastave nemačkog jezika koja se na Univerzitetu Singidunum potpuno izvodi na daljinu prikazaće se prednosti i nedostaci jednog modela učenja stranog jezika na daljinu.

Ključne reči: obrazovanje na daljinu u Srbiji, učenje stranog jezika na daljinu, Mudl, nemački jezik.

1. Uvod

Učenje i nastava stranog jezika na daljinu sve su prisutniji u školskom sistemu mnogih tehnološko razvijenih zemalja, posebno u visokoškolskom obrazovanju. Univerziteti se opredeljuju za ovaj koncept učenja i nastave iz više razloga – zbog njegove pedagoške vrednosti, finansijske isplativosti, novih tendencija u obrazovnoj politici, prevazilaženja organizacionih problema u tradicionalnoj nastavi i približavanja nastave stvarnim potrebama studenata (Barrette 2008). Neophodno je naglasiti da ovaj oblik učenja i nastave podrazumeva prostornu i vremensku razdvojenost nastavnika i učenika, koja se premošćava upotrebom najsavremenijih tehnologija (Kraemer 2008). Ipak, učenje na daljinu je mnogo više od postavljanja elektronskih materijala, prenošenja i usvajanja znanja putem interneta. Ono uključuje zajednički rad u cilju saradnje i prenošenja znanja, stvaranje osećaja zajedništva među učesnicima nastavnog procesa i razvoj samostalnosti u učenju (Winke & Goertler 2008).

Kvalitetna nastava stranog jezika na daljinu mora da zadovolji nekoliko minimalnih uslova: jasno strukturisan nastavni program, edukovanog nastavnika, odgovarajući izbor tehnologije u skladu sa merljivim ciljevima i ishodima programa,

* Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment u Beogradu, Danijelova 32, 11000 Beograd; e-adresa: marinadjukic@singidunum.ac.rs.

poštovanje osnovnih didaktičkih principa, pružanje mogućnosti za spontanu interakciju između učenika, redovno dobijanje pomoći, vođstva i povratnih informacija od strane nastavnika i formiranje zajednice učenika (Van Deusen-Scholl 2015).

2. Obrazovanje na daljinu u Srbiji

U osnovna dokumenta koja regulišu obrazovnu politiku na nacionalnom nivou ubraja se i *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine* (u daljem tekstu SROS), koju je Vlada usvojila 2012. godine. Ovaj dokument nastao je kao rezultat potrebe usklađivanja standarda u sistemu obrazovanja u Republici Srbiji sa standardima obrazovanja u Evropi, posebno u Evropskoj uniji. Analizirajući njegov sadržaj utvrđeno je da se SROS zalaže za učenje na daljinu u visokom obrazovanju. U delu koji se odnosi na srednje opšte i umetničko obrazovanje i vaspitanje samo se u jednom pasusu navodi: „Postoji mogućnost i za internacionalnu gimnaziju i pod određenim uslovima on-line gimnaziju organizovanu po blended (mešovitom) modelu“ (SROS: 83). Dalja razrada ovog stava nije data.

Premda propagira veću mobilnost studenata i nastavnika (što podrazumeva poznavanje najmanje dva strana jezika), SROS ni u jednom svom delu ne pominje nastavu stranih jezika. Možemo potvrditi ono što su naši najugledniji glotodidaktičari već ustanovili da i ovaj dokument svedoči o nezainteresovanosti prosvetnih vlasti prema nastavi stranih jezika u našem celokupnom obrazovnom sistemu (Durbaba 2011, 2014; Đurić 2014; Ignjačević 2014; Filipović, Vučo & Đurić 2006; Vučo 2014). Sudeći prema do sada uočenim tendencijama sva je prilika da će se aktuelno stanje održati sve dok ne sazri svest o tome da svako ignorisanje naučne javnosti i rezultata naučnih istraživanja vodi do nepromišljenih odluka (Durbaba 2014: 52).

Zakon o visokom obrazovanju Republike Srbije (2012) prihvata studijske programe na daljinu, čiji se uslovi i način ostvarivanja uređuju opštim aktom visokoškolske ustanove koja je dobila dozvolu za rad. Može se zaključiti da je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja prepoznalo značaj ovog oblika obrazovanja i uvrstilo ga u školski sistem Srbije. Međutim, kao i u slučaju dvojezične nastave (Vučo 2014), ovakav zakonski okvir daje mogućnost brzog uvođenja studijskih programa na daljinu isključujući obavezu eksterne evaluacije, što ostavlja prostor za proizvoljno tumačenje učenja i nastave na daljinu.

U čemu je novina studiranja na daljinu, u odnosu na tradicionalan pristup? Ono: (1) omogućava obrazovanje studentima koji su sprečeni da pohađaju tradicionalnu nastavu (zaposlenima, nezaposlenima sa porodičnim obavezama, vojnicima, osobama

sa posebnim potrebama, studentima koji ne žive u mestu održavanja tradicionalnih studija); (2) omogućava izbor obrazovne ustanove van svog grada ili zemlje; (3) podrazumeva organizovanje učenja u sopstvenoj režiji; (4) podržava koncept doživotnog učenja; (5) smanjuje ili eliminiše troškove boravka u mestu održavanja studija (Radun, Dokić & Nikolić 2010: 155).

Do sada mali broj visokoškolskih ustanova u Srbiji primenjuje studijske programe na daljinu (Bulatović et al. 2013; Matijašević Obradović & Joksić 2014). Oni su organizovani na različite načine – kao metodološki osmišljen i tehnički uhodan postupak ili kao koncept studiranja uz rad (Mihailović 2012: 271). Glavne razloge za neuvođenje studija na daljinu većina državnih visokoškolskih ustanova vidi u neobučenom kadru, neupućenosti u način funkcionisanja obrazovnih platformi, tehničkoj neopremljenosti i odsustvu finansijskih sredstava (Bulatović et al. 2013: 745). Osim toga, većinu predmeta iz oblasti prirodnih nauka nemoguće je izvoditi na daljinu jer zahtevaju eksperimentalni i laboratorijski rad (kao što su hemija, botanika, biologija i sl.).

U cilju pružanja pomoći fakultetima koji nameravaju da osnuju sopstvene studijske programe na daljinu, na Univerzitetu u Beogradu osnovan je Centar za elektronsko učenje i obrazovanje na daljinu. Osim njegove funkcije, na internet stranicama ovog Centra nema drugih informacija. Do podataka o njegovom radu pokušali smo da dođemo elektronskim putem. Odgovori na pitanja³ koja su bila upućena rukovodiocu Centra početkom marta 2016. godine ukazuju da je obrazovanje na daljinu kod nas tek u povoju. Centar još uvek nije počeo sa radom jer nisu obezbeđeni materijalni i kadrovski uslovi.

Ispitujući stavove studenata, Đorđe Mihailović (2012: 271) je došao do saznanja da je studiranje na daljinu za većinu studenata tradicionalnih studija nepoznato i nepopularno.⁴ Većina studenata studija na daljinu doživljava ovaj oblik obrazovanja kao privremeno rešenje, do prelaska na tradicionalne studije. Ovaj podatak govori o tome da naše društvo još uvek nije spremno da shvati, sagleda i objektivno proceni prednosti učenja na daljinu (Matijašević Obradović & Joksić 2014: 156). Jedno od mogućih rešenja ovog problema Mihailović (2012: 282) vidi u „popularizaciji studija

³ Pitanja su glasila: (1) Kakvu vrstu pomoći pruža Centar?, (2) Da li se fakulteti obraćaju Centru za pomoć?, (3) Ima li pritužbi na kvalitet izvođenja studijskih programa na daljinu?, (4) Da li, po Vašem mišljenju, obrazovanje na daljinu ima budućnost u Srbiji?.

⁴ U istraživanju, obavljenom akademske 2011/2012. godine, učestvovali su studenti državnih visokoobrazovnih institucija koje sprovode akreditovane studijske programe na daljinu: Visoka tehnička škola u Aranđelovcu, Visoka železnička škola u Beogradu, Visoka škola za sport u Beogradu, Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu, Fakultet organizacionih nauka u Beogradu i Tehnički fakultet u Čačku.

na daljinu kroz sistematsko profesionalno informisanje učenika srednjih škola o postojanju i funkcionisanju ovog studijskog koncepta“.

3. Učenje stranog jezika na daljinu u školskom sistemu Srbije

O učenju stranog jezika na daljinu, na univerzitetskom nivou, u našoj akademskoj sredini prva je pisala Julijana Vučo (2001), koja je jedan oblik ovog učenja primenila u radu sa studentima prve godine osnovnih studija italijanistike Filološkog fakulteta u Beogradu. Autorka je koristila platformu *Socratenon*⁵ koja je sadržala tri onlajn kursa, namenjena različitim ciljnim grupama: studentima, odraslim studentima, učenicima osnovnih i srednjih škola. Izbor i adaptaciju didaktičkog materijala za univerzitetsko učenje italijanskog jezika putem ovog programa izvršila je autorka, uz pomoć saradnika i studenata italijanistike sa viših godina studija. Kurs je predstavljao elektronsku verziju *Praktikuma za vežbanje, čitanje i prevođenje* koji je ponudio tonske zapise tekstova za uvežbavanje izgovora italijanskih glasova, pravilne intonacije, veštine razumevanja govora i diktata (Vučo 2001: 157).

Model učenja engleskog jezika na daljinu prvi put su primenili Biljana Mišić Ilić i Miroslav Trajanović (2008) na Fakultetu informacionih tehnologija Univerziteta Metropolitan. Osim tradicionalnog udžbenika stranog izdavača, studentima koji su se opredelili da studiraju na daljinu na raspolaganju je nastavni materijal (u vidu audio prezentacija) koji su autori postavili na platformu *Oracle*. Za vežbanja i zadatke ponuđena su rešenja i modeli odgovora. Putem e-pošte nastavnik redovno komunicira sa studentima na engleskom i srpskom jeziku. Studenti međusobno ostvaruju kontakt putem foruma i prostorije za ćaskanje (eng. *chat room*). Jednom mesečno organizuje se audio konferencija sa zadatom temom i aktivnostima u kojima učestvuju studenti koji to mogu i žele. Studenti su putem anonimne ankete „odlično ocenili sadržaj, način prezentacije, način ocenjivanja i stepen podrške od strane nastavnika. Kao jedini nedostatak, što se moglo i očekivati, istakli su odsustvo mogućnosti za direktnu usmenu komunikaciju, usled subjektivnih i objektivnih razloga“ (Mišić Ilić & Trajanović 2008: 210). Zaključak je da uspešna nastava L2 na daljinu mora biti zasnovana na pažljivom izboru komunikacionih kanala, koji u jednakoj meri razvijaju sve četiri jezičke veštine (razumevanje pisanog teksta, razumevanje govora, pisano i usmeno izražavanje).

⁵ Ovaj sistem za daljinsko upravljanje razvijen je na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu. Njegova prva provera izvršena je 2000. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, za potrebe učenja italijanskog (Vučo 2001: 156-157).

4. Usporedna analiza tradicionalne nastave i nastave na daljinu iz predmeta Nemački jezik na Univerzitetu Singidunum u Beogradu

Na Fakultetu za turistički i hotelijerski menadžment (u daljem tekstu FTTHM) i Poslovnom fakultetu (u daljem tekstu PFB) Univerziteta Singidunum u Beogradu izborno-obavezni dvosemestralni predmeti Nemački jezik 1 i Nemački jezik 2 sastavni su deo programa osnovnih studija koji se izvode tradicionalno (u učionici) i na daljinu (pomoću platforme Mudl).

Nastava nemačkog jezika na nefilološkim fakultetima uglavnom je usmerena na jezik struke, a ređe na opšti jezik (Krželj 2014).⁶ Na FTTHM i PFB nastava nemačkog jezika nije posvećena izučavanju specifičnog jezika disciplina kojima se studenti bave jer nastavni plan i program predviđa da se nastava izvodi od početka. Takva odluka fakulteta je opravdana jer je većina studenata završila srednju stručnu školu u kojoj se uči samo jedan strani jezik, engleski.⁷

Na osnovnim studijama oba fakulteta nedeljni fond časova za Nemački jezik 1 i Nemački jezik 2 iznosi tri časa, raspoređena u jednom danu, a ukupan godišnji fond sastoji se od 90 časova. Osnovni cilj oba predmeta jeste sticanje jezičkih znanja i kompetencija na nivou A1 ZEO. Za izvođenje nastave na daljinu i u učionici koristi se štampana verzija udžbenika *Berliner Platz 1 neu* nemačkog izdavača Langensajt (*Langenscheidt*). Udžbenik sadrži radnu svesku i 2 CD-a na kojima su svi audio tekstovi i vežbe izgovora iz radne sveske. Nastavni pristup zasniva se na komunikativnim zadacima i orijentisan je ka učeniku. Tematski i sadržinski udžbenik u određenoj meri ne odgovara studentima jer ne tretira problematiku savremenog akademskog života (npr. život mladih, učenje i studiranje), niti dovoljno uvodi elemente jezika struke.⁸ Ciljnu grupu pretežno čine odrasli polaznici, ali i svi oni koji žele da se upoznaju sa svakodnevnim životom u zemljama nemačkog govornog područja i osposobe za polaganje međunarodno priznatih ispita (Lemcke, Rohrmann & Scherling 2002: 3). Izbor udžbenika uslovljen je saradnjom izdavačke kuće i Univerziteta Singidunum.

⁶ Više domaćih autora učestvovalo je u izradi nadregionalnog udžbenika za nemački jezik struke *Mit Deutsch in Europa studieren-arbeiten-leben. Ein Lehrbuch für den Studienbegleitenden Deutschunterricht Niveau A2/B1*, koji se koristi u radu sa studentima nefiloloških fakulteta (Krželj 2013: 213). Udžbenik sa audio materijalom, vežbama i rečnikom (na 20 jezika, uključujući srpski) dostupan je u elektronskom formatu, a zbog heterogenih grupa prateći materijal na platformi Mudl usmeren je na individualne mogućnosti, potrebe i interesovanja studenata (*SDU – Lehrwerke 2016*). Ovako koncipiran udžbenik predstavlja dobru osnovu za izvođenje kombinovane univerzitetske nastave i nastave koja se u potpunosti izvodi na daljinu. Preduslov je da studenti imaju jezičku komunikativnu kompetenciju na nivo A1 ZEO.

⁷ Dosadašnje iskustvo autorke pokazuje da u proseku polovina studenata na prvoj godini FTTHM nikada nije učila nemački jezik. U drugu polovinu spadaju studenti sa školskim predznanjem koje je uglavnom loše.

⁸ Udžbenik obrađuje svega dve teme (*putovanje i hranu*) koje spadaju u oblast interesovanja studenata Turizma i hotelijerstva.

Nastavnik nije imao mogućnost da udžbenik zameni drugim, ali kao dodatak koristi dodatne materijale koji odgovaraju potrebama grupe.

Isti način ocenjivanja primenjuje se u radu sa studentima studija na daljinu i studentima tradicionalnih studija. Konačna ocena formira se na osnovu zalaganja studenata na platformi, odnosno časovima (10 poena), prvom i drugom kolokvijumu (60 poena) i usmenom ispitu (30 poena).

Nastavni plan i program za oba predmeta sažeto pruža informacije o ciljevima, ishodima, izlaznom nivou, gradivu, udžbeniku, metodama rada i načinu ocenjivanja. Međutim, on eksplicitno ne navodi tipologiju zadataka i vežbi, kao ni tehnike i instrumente za proveru postignuća. Lingvopragmatičke teme su zastupljene, ali ne u dovoljnoj meri.⁹ Iz navedenog proizilazi da je nastavne planove i programe potrebno dopuniti detaljnijim informacijama kako bi studenti bili potpuno upoznati sa programskim zahtevima.

5. Komunikacioni i strukturni elementi onlajn kursa iz predmeta Nemački jezik 1 i Nemački jezik 2

Nastavni sadržaji, koje je za potrebe učenja na daljinu kreirala autorka ovog rada, identični su za studente studija na daljinu koji su upisali FTMM i PFB. Početna veb-stranica platforme Mudl sadrži niz linkova putem kojih studenti mogu da pristupe opštim informacijama o predmetu Nemački jezik 1, odnosno Nemački jezik 2, nastavnom planu i programu, oglasnoj tabli, onlajn rečnicima, testovima, diskusionim grupama i rasporedu konsultacija koje se održavaju u nastavnim centrima Univerziteta Singidunum.

Komunikacioni elementi kursa realizuju se kroz asinhronu komunikaciju (eng. *asynchronous computer-mediated communication*). Studentima je omogućeno da stupe u međusobni kontakt putem e-pošte i diskusionih grupa, u okviru kojih mogu da razmatraju određene probleme u učenju, izraze svoje mišljenje, primedbe i sugestije, postavljaju pitanje u vezi sa nastavnim sadržajima na platformi, rešavaju zadatke.

U istraživanju tu mogućnost iskoristio je mali broj studenata (7 od ukupno 45). Pitanja su se najviše odnosila na organizaciju popravnih kolokvijuma i usmenog dela ispita. Sugestija i primedbi na sadržaj platforme nije bilo, kao ni razmena mišljenja u vezi sa poteškoćama u učenju, premda je nastavnik svojim komentarom na forumu

⁹ Na uzorku od 222 ispitanika, Krželj (2013: 232) je ustanovila da studenti koji uče nemački jezik na državnim i privatnim fakultetima u Srbiji najviše interesovanja pokazuju za sledeće lingvopragmatičke sadržaje: fenomene svakodnevnog života, studiranje u zemljama nemačkog govornog područja, putovanja, modernu muziku, život mladih, odnose sa našom zemljom, običaje.

pokušao da podstakne razgovor.¹⁰ U svakom semestru studenti su u grupama ili plenumu radili zadatak koji podrazumeva upotrebu diskusione grupe. Zadaci su osmišljeni tako da imaju praktičnu vrednost i ohrabruju studente da neposredno učestvuju (npr. da se predstave, pozovu na izlazak, iskažu mišljenje o prednostima i nedostacima posla kojim bi voleli da se bave, glasaju za najbolji hotel). U takvim zadacima nastavnik se suočavao sa čestom upotrebom srpskog jezika i nepoštovanjem vremenskog roka za njihovo rešavanje (premda ih je nastavnik opominjao putem mejla, neki studenti se uopšte nisu uključivali u grupnu aktivnost pravdajući se poslovnim ili porodičnim obavezama, a neki bi se uključivali pred sam kraj što je remetilo rad ostalih članova grupe). Skoro svi studenti (42 od ukupno 45) učestvovali su u projektnim zadacima kreiranja vikija i rečnika, jer ovi zadaci nisu bili vremenski ograničeni.

Sinhronu, to jest redovnu usmenu komunikaciju u realnom vremenu (eng. *synchronous computer-mediated communication*) između nastavnika i studenata nije bilo moguće organizovati zbog neusaglašenosti radnih obaveza jedne i druge strane. Ipak, pisana sinhrona komunikacija ostvaruje se kroz dva zadatka u prostoriji za ćaskanje (po uzoru na modele u udžbeniku, u prvom zadatku studenti pozivaju jedni druge na rođendan, a u drugom simuliraju telefonski razgovor u vezi sa uzimanjem stana u zakup). U istraživanju, mnoge grupe (4 u prvom, a 5 od ukupno 11 u drugom zadatku) nisu uspele da ih realizuju jer je u prostoriji za ćaskanje bio prisutan samo jedan član. Pojedini studenti su samoinicijativno iz jedne grupe prelazili u drugu, jer im je zakazano vreme ćaskanja druge grupe više odgovaralo. Opšti utisak nastavnika je da organizovanje sinhronih i asinhronih grupnih aktivnosti u virtuelnom prostoru prate mnoge poteškoće i da su za njihovu uspešnost potrebni disciplinovani studenti i iskusan nastavnik koji je uhodan u organizaciju grupnog rada na platformi i raspolaže raznovrsnim strategijama za podsticanje kolaborativnog učenja.

Strukturne elemente kursa sačinjavaju nastavni materijali i aktivnosti na platformi, prezentovani u tematskom formatu, tj. po nastavnim jedinicama koje prate udžbenik. Pretežno su zastupljene aktivnosti zatvorenog tipa koje pružaju mogućnost vežbanja razumevanja pisanog teksta, razumevanja govora, pisanog izražavanja, vokabulara, gramatike i izgovora. Svaka lekcija sadrži:

¹⁰ U aprilu 2013. godine komentar autorke na forumu je glasio: „Dragi studenti, vidim da niko nije poslao komentar u vezi sa našom temom. Da biste napredovali u učenju, potrebno je da razmenjujete iskustva. Daću Vam lični primer. Trenutno samostalno učim francuski jezik i najviše poteškoća imam sa izgovorom nazala. Obratila sam se kolegici koja predaje francuski jezik. Ona mi je dala nekoliko odličnih saveta.“

- uvod u lekciju, u kome su njeni ciljevi napisani na srpskom jeziku (u vidu veb-stranice);
- gramatička objašnjenja na srpskom jeziku (u vidu prezentacija u *PowerPoint* formatu);
- dvojezičnu listu najznačajnijih reči iz lekcije, sastavljenu od strane nastavnika ili u saradnji sa studentima (u vidu Mudl rečnika ili *PowerPoint* prezentacije);
- vežbanja tradicionalnog tipa, kreirana pomoću dostupnih Mudl alata i programa *Hot Potatoes*, kao i onlajn vežbanja na Langensajtovom veb-portalu¹¹, na osnovu kojih student testira svoj napredak u učenju;
- video priloge koji se koriste kao dopuna gramatičkim objašnjenjima, kao sastavni deo vežbanja ili kao ilustracija upotrebe obrađenih leksičkih jedinica i govornih izraza u kontekstu;
- domaći zadatak (nekada se od studenata traži da urade vežbanja iz udžbenika, koja putem e-pošte dostavljaju nastavniku na pregled, a nekada studenti rade zadatke koje je osmislio nastavnik na platformi).

6. Primer obrade jedne nastavne jedinice

Kao ilustracija obrade nastavnih jedinica u okviru platforme Mudl, u nastavku rada prikazana je sedma lekcija iz udžbenika pod naslovom *Willkommen in Berlin*.

U uvodnom delu studenti se upoznaju sa ciljevima i ishodom lekcije. Nastavnik se studentima obraća rečima: „U ovoj lekciji savladaćete reči i govorne izraze potrebne za orijentaciju u gradu i korišćenje prevoznih sredstava. Iz video priloga saznaćete kako se Nemci raspituju i pružaju informacije o pravcu kretanja. Naučićete da zatražite i pružite jednostavna uputstva kako se stiže do javnih objekata u gradu (npr. pozorišta, muzeja, pošte i dr.)“.

Nakon uvodne reči, od studenata se traži da pažljivo pročitaju prezentaciju u kojoj su navedeni raznovrsni jezički izrazi na nemačkom jeziku, koji se koriste u situacijama kada dajemo i primamo informacije o pravcu kretanja, kao i njihovi ekvivalenti u srpskom jeziku.

U drugoj prezentaciji studenti se upoznaju sa predlozima koji zahtevaju upotrebu dativa i akuzativa. Gramatička objašnjenja data su na srpskom jeziku, uz navođenje primera u tekstualnom, vizuelnom i audio formatu. Radi ublažavanja nedostatka

¹¹ Na veb-portalu ove izdavačke kuće, kome studenti pristupaju putem linka, nalazi se set vežbanja za svaku od 12 lekcija udžbenika *Berliner Platz 1 neu* (<http://xportal.klett-sprachen.de/berlinerplatz/>).

fizičkog prisustva nastavnika, studentima se preporučuje da pogledaju kratko video predavanje Bernda Cišea¹², koji istu gramatičku jedinicu objašnjava na nemačkom jeziku. Nakon toga studenti rade elektronska vežbanja različite težine kojima proveravaju usvojeno znanje predloga i leksike u vezi sa obrađenom temom. Zastupljene su vežbe povezivanja, dopunjavanja, višestrukog izbora, sastavljanja rečenica od ponuđenih elemenata.

U cilju prikazivanja upotrebe predloga i govornih izraza u kontekstu, studentima se preporučuje da odslušaju dijalog na zadatoj veb-stranici i da na obrazovnoj platformi *LinguaTV*¹³ pogledaju didaktizovan video zapis sa titlom *Wo ist der Bahnhof?*, koji oslikava autentičnu situaciju snalaženja u gradu. Na samom kraju nastavnik zadaje domaći zadatak koji predstavlja jezičku svakodnevnicu sa kojom će se studenti sretati u komunikaciji.¹⁴

Na osnovu prikazane obrade nastavne jedinice moguće je izdvojiti nekoliko ciljeva koje nastavnik ostvaruje: studenti usvajaju formalne aspekte jezika (upotrebu predloga); obrađuju se izrazi koje studenti mogu da upotrebe u svakodnevnim situacijama; domaćim zadatkom podstiče se upotreba nemačkog jezika na funkcionalan i pragmatičan način. Radeći aktivnosti, studenti razvijaju receptivne veštine (razumevanje pisanog teksta i razumevanje govora) i produktivne veštine (pružanje odgovora na postavljena pitanja u pisanoj formi).

7. Prednosti i nedostaci primenjenog modela učenja na daljinu

Nakon četiri semestra rada sa studentima na daljinu, od 2012. do 2014. godine, možemo izdvojiti nekoliko prednosti i nedostataka primenjenog modela učenja na daljinu. Pozitivni aspekti ispoljavaju se u:

- fleksibilnosti učenja (studenti sami određuju mesto, vreme, ritam i način učenja);

¹² Bernd Ziesche, nastavnik nemačkog jezika sa dugogodišnjim iskustvom i jedan od osnivača škole *ZIESCHE Kolleg*, koja u nemačkom gradu Karlsruhe organizuje kurseve nemačkog jezika kao stranog, došao je na ideju da svoju nastavu gramatike, namenjenu polaznicima početnog i naprednog nivoa, učini javno dostupnom iz ubeđenja da obrazovanje treba da bude besplatno za sve ljude (<http://www.ziesche.de>). Nastavnici u svom radu mogu da koriste njegova predavanja postavljena na Jutjubu, uz obavezno navođenje izvora.

¹³ *LinguaTV* pruža raznovrsne video priloge koje nastavnici L2 mogu besplatno da koriste kao dodatni materijal u nastavi pod uslovom da su registrovani (<http://www.linguatv.com>). Brojna međunarodna priznanja (*IPTV Award 2008, World Summit Award 2009*) i saradnja sa renomiranim izdavačkim kućama (*Klett, Cornelsen*) garantuju kvalitet objavljenih sadržaja.

¹⁴ U zadatku se studentu pripisuje uloga recepcioniste koji radi u hotelu Moskva. Od njega se očekuje da u pisanoj formi gostima hotela objasni put do zadatih znamenitosti Beograda, koristeći govorne izraze koje je naučio iz lekcije (npr. na pitanje gosta *Entschuldigen Sie bitte, wie komme ich zur Fußgängerzone?* jedan student je napisao: *Es ist nicht weit von hier. Gehen Sie immer geradeaus. Zur Straße Knez Mihailova sind es etwa 200 Meter.*).

- podsticanju studenata na samostalan rad i preuzimanje odgovornosti za sopstveno učenje;
- primeni atraktivnijih, zanimljivijih i aktuelnijih sadržaja korišćenjem više medija istovremeno (teksta, slike, zvuka, animacije, videa);
- primeni vežbanja i zadataka prilagođenih potrebama studenata;
- primeni hiperteksta i elektronskih rečnika;
- primeni autentičnih pisanih, audio i video materijala;
- neograničenom ponavljanju gradiva;
- neposrednoj povratnoj informaciji, koja prati rad studenta i pomaže mu da samostalno dođe do tačnog rezultata;
- čestom obavljanju formativnog testiranja.

Slabosti predloženog modela ogledaju se u:

- malom broju prilika za pisanu sinhronu i asinhronu interakciju;
- odsustvu usmene sinhrono interakcije;
- malom broju zadataka koji podstiču vršnjačku saradnju;
- nedostatku priručnika za uspešno učenje stranog jezika koji bi bio prilagođen našim učenicima;
- nedostatku dnevnika (u vidu bloga) u koji student beleži razmišljanja o sopstvenom učenju;¹⁵
- nedostatku kontrolne liste za samoprocenjivanje napretka u savladavanju lekcije.¹⁶

Premda je autorka uložila dosta vremena i truda u prikupljanje, osmišljavanje i izradu nastavnih sadržaja na platformi i korigovanje pisanih radova studenata studija na daljinu, nabrojani nedostaci mogu se u značajnoj meri otkloniti ukoliko je nastavnik

¹⁵ Važnu komponentu nastave na daljinu čine aktivnosti za podsticanje i razvijanje autonomnog učenja (Lai, Zhao & Li 2008). Dragocenu pomoć u ostvarivanju autonomije predstavlja vođenje dnevnika rada. Međutim, ova aktivnost je za većinu naših učenika nepoznata i potrebno ju je razvijati i podsticati (Durbaba 2011: 220). Beleženjem svojih iskustava učenici neguju veštinu razmišljanja o vlastitom radu i nastavnim sadržajima. Stoga se preporučuje da učenici L2 vode blog, u kome će od strane nastavnika ili drugih učenika biti podsticani da komentarišu aktivnosti na platformi, izvode zaključke o tome koje strategije učenja imaju više izgleda na uspeh, iskažu kritičko mišljenje o nastavnim sadržajima, navedu teškoće u rešavanju jezičkih problema (Lai, Zhao & Li 2008: 98).

¹⁶ Kontrolne liste mogu pomoći učenicima da prate napredak u savladavanju lekcija. Na taj način oni se upoznaju i sa ishodima učenja. Njih će autorka napraviti po uzoru na kontrolne liste iz *Evropskog jezičkog portfolija* (2012) i udžbenika i u formi e-upitnika koristeći je naredne generacije studenata studija na daljinu. Primera radi, na kraju sedme lekcije, student treba da proceni da li u pogledu pisanog izražavanja ume da napiše jednostavne rečenice o znamenitostima rodnog grada: uz veliku pomoć, uz malu pomoć ili bez pomoći.

potpuno posvećen ovom obliku nastave, što podrazumeva da je sasvim ili delimično rasterećen nedeljnog fonda časova u tradicionalnoj nastavi (Sánchez-Serrano 2008).

8. Zaključak

Iskustva glotodidaktičara kod nas i u svetu pokazuju da je primena nastave i učenja stranog jezika na daljinu moguća i opravdana. I dok ovaj vid nastave i učenja u anglosaksonskom govornom području neometano ulazi u fazu normalizovanja (Blake 2008; Van Deusen-Scholl 2015), tj. u fazu kada postaje sastavni deo obrazovnog konteksta (Bax 2003)¹⁷, učenje i nastava L2 na daljinu u srpskom školskom sistemu prolazi kroz faze prvih pokušaja, nepoznavanja i skeptičnosti. Mali broj fakulteta u Srbiji sprovodi studijske programe na daljinu, među kojima samo neki sadrže predmet Strani jezik. Stiče se utisak da kvalitet njihovog izvođenja nije ujednačen, što govori o tome da obrazovanje na daljinu u našoj zemlji još uvek predstavlja novinu. Takva situacija navodi na zaključak da se samo pravovremenim planiranjem mogu izbeći mnoge teškoće koje prate ovaj vid obrazovanja.

Premda rezultati brojnih istraživanja ukazuju na to da nastava stranog jezika na daljinu ima potencijal za ostvarivanje očekivanih ishoda učenja, ipak njena efikasnost u velikoj meri zavisi od radnog okruženja, kvaliteta nastavnog materijala, zadataka i motivisanosti kako učenika tako i nastavnika. Ona prvenstveno mora da prevaziđe okvire pukog izlaganja nastavnog gradiva u virtuelnom prostoru. Njen zadatak je da učenicima omogući da se aktivno bave jezičkom građom, da međusobno sarađuju i da sami planiraju i kontrolišu sopstveno učenje (White 2006).

U kreiranje onlajn kurseva Nemački jezik 1 i Nemački jezik 2 uloženo je mnogo truda i vremena. Osmišljavanje nastavnog materijala bilo bi manje vremenski zahtevno da je studentima udžbenik bio dostupan i na platformi Mudl, a ne samo u štampanoj formi. Analizom kurseva zaključeno je da primenjeni model nije ispunio sve kriterijume opisane u uvodnom delu rada. Postojeće verzije potrebno je usavršiti zajedničkim radom više kolega (nastavnika i informatičara), kako bi bile više usmerene na usmenu i pisanu konverzaciju, vršnjačku saradnju i podizanje metakognitivne

¹⁷ Analizirajući primenu računara u nastavi L2, Baks (Bax 2003: 24-26) govori o normalizaciji (eng. *normalisation*), tj. trenutku kada će računar postati uobičajen u svakodnevnoj nastavnoj praksi. Normalizacija će, po njegovom mišljenju, teći na sledeći način: 1. rani pokušaji - poneki nastavnik i poneka škola usvajaju tehnologiju iz radoznalosti; 2. nepoznavanje, odnosno skeptičnost - većina nastavnika je ili skeptična ili uopšte ne poznaje tehnološke mogućnosti računara; 3. pokušaji - isprobavanje, ali i odbacivanje, jer se ne vidi nikakva velika prednost u odnosu na tradicionalne forme; 4. novi pokušaji - na insistiranje pojedinih teoretičara, ponovo se pokušava i dolazi do zaključka da računar ipak ima neke prednosti; 5. strah ili strahopoštovanje - većina nastavnika počinje da ih koristi, ali se još uvek plaši ili očekuje previše; 6. normalizovanje - tehnologija postepeno postaje nešto što je uobičajeno; 7. normalizacija - tehnologija je toliko integrisana u naše živote da postaje nevidljiva, tj. normalizovana.

svesti. S druge strane, univerzitetska nastava L2 na daljinu ne predstavlja radno okruženje koje svima odgovara. Ona je najpogodnija za studente koji imaju razvijenu unutrašnju motivaciju i upornost, ne zadovoljavaju se nižim nivoom znanja, preuzimaju odgovornost za sopstveno učenje, poznaju, primenjuju i procenjuju strategije učenja u virtuelnom okruženju i rado koriste savremene tehnologije.

Visokoškolske ustanove u Srbiji imaju veliku odgovornost, kako u pogledu pronalaženja rešenja za nedovoljnu informisanost učenika i studenata o novom obliku obrazovanja, tako i u organizovanju odgovarajućih obuka za nastavnike. Osim toga, pre uvođenja učenja na daljinu u nastavu L2, važno je razmotriti opterećenost nastavnika.

Literatura

- Barrette, C. M. (2008). Program administration issues in distance learning. U: Goertler, S. & P. Winke (prir.) *Opening doors through distance language education: Principles, perspectives, and practices*. San Marcos: CALICO, 129-152.
- Bax, S. (2003). CALL – past, present and future. *System*, 31(1), 13-28.
- Blake, R. (2008). *Brave new digital classroom: Technology and foreign language learning*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Bulatović, N. et al. (2013). Primena sistema za elektronsko učenje na visokoškolskim ustanovama u Srbiji – pregled aktuelnog stanja. *Infoteh – Jahorina*, 12, 743-746.
- Durbaba, O. (2011). *Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Durbaba, O. (2014). Nastava stranih jezika u Srbiji i aspekti jezičkog planiranja na nacionalnom nivou i na nivou lokalne zajednice: prikaz jedne studije slučaja. U: Filipović, J. & O. Durbaba (prir.) *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet, 51-73.
- Đurić, Lj. (2014). Vrednovanje ranog školskog učenja stranih jezika u Srbiji: zaglušujuća tišina. U: Filipović, J. & O. Durbaba (prir.) *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet, 77-107.
- Evropski jezički portfolio za filološke studije na fakultetima*. (2012). Beograd: Tempus Reflex project. Preuzeto sa: https://bit.ly/ELP_Srpski (pristupljeno 22.12.2014.)

- Filipović, J., Vučo, J. & Đurić, Lj. (2006). Rano učenje stranih jezika u Srbiji: od pilot modela do nastave stranih jezika za sve, *Inovacije u nastavi*, XIX(2), 113-124.
- Ignjačević, A. (2014). Strani jezik struke i obrazovna politika. U: Filipović, J. & O. Durbaba (prir.) *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet, 187-216.
- Kraemer, A. (2008). Formats of Distance Learning. U: Goertler, S. & P. Winke (prir.) *Opening doors through distance language education: Principles, perspectives, and practices*. San Marcos: CALICO, 11-42.
- Krželj, K. (2013). *Lingvopragmatika nemačkog jezika na nefilološkim fakultetima*. Neobjavljena doktorska disertacija, odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu.
- Krželj, K. (2014). Nastava nemačkog jezika na nefilološkim fakultetima. U: Filipović, J. & O. Durbaba (prir.) *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet, 217-248.
- Lai, C., Zhao, Y. & Li, N. (2008). Designing distance foreign language learning. U: Goertler, S. & P. Winke (prir.) *Opening doors through distance language education: Principles, perspectives, and practices*. San Marcos: CALICO, 84-108.
- Lemcke, C., Rohrmann, L. & Scherling, T. (2002). *Berliner Platz 1 neu*. Berlin/München: Langenscheidt.
- Matijašević Obradović, J. & Joksić, I. (2014). Zastupljenost koncepata učenja na daljinu u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji. *Nastava i vaspitanje*, 63(1), 145-158.
- Mihailović, Đ. (2012). *Organizazione i motivacione osobnosti učenja na daljinu*. Neobjavljena doktorska disertacija, odbranjena na Fakultetu organizacionih nauka u Beogradu.
- Mišić Ilić, B. & Trajanović, M. (2008). Učenje na daljinu i nastava stranih jezika. U: Vučo, J. (prir.) *Multidisciplinarnost u nastavi jezika i književnosti*. Nikšić: Filozofski fakultet, 201-213.
- Radun, V., Dokić, D. & Nikolić, I. (2010). Elektronsko studiranje u funkciji afirmacije obrazovanja za studente sa udaljenih područja zemlje. U: Lazarević, O. (prir.) *Elektronsko učenje na putu ka društvu znanja*. Beograd: Univerzitet Metropolitan, 152-156.
- Sánchez-Serrano, L. (2008). Initiation by fire: Training teachers for distance learning. U: Goertler, S. & P. Winke (prir.) *Opening doors through distance*

language education: Principles, perspectives, and practices. CALICO: San Marcos, 153-174.

SDU – Lehrwerke. (2016). Preuzeto sa:
<https://sdustudienbegleitenderdeutschunterricht.wordpress.com/lehrwerke/>
(pristupljeno 22.02.2016.)

Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine. (2012). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 107. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Preuzeto sa: <http://www.mpn.gov.rs/vesti/arhiva/119-specijalna-2012/369-strategija-razvoja-obrazovanja-urepublici-srbiji-do-2020-godine> (pristupljeno 22.12.2014.)

Van Deusen-Scholl, N. (2015). Assessing outcomes in online foreign language education: What are key measures for success? *The Modern Language Journal*, 99(2), 398-400.

Vučo, J. (2001). Nove tehnologije – od tradicionalnog ka modularnom pristupu u izradi materijala za nastavu stranih jezika. U: Vučo, J. (prir.) *Savremene tendencije u učenju i nastavi stranih jezika*. Filozofski fakultet: Nikšić, 153-165.

Vučo, J. (2014). Dvojezična nastava stranih jezika u Srbiji. U: Filipović, J. & O. Durbaba (prir.) *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet, 107-152.

White, C. (2006). Distance learning of foreign languages. *Language Teaching*, 39(4), 247-264.

Winke, P. & Goertler, S. (2008). Did we forget someone? Students' computer access and literacy for CALL. *CALICO Journal*, 25(3), 482-509.

Zakon o visokom obrazovanju Republike Srbije. (2012). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 93. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Preuzeto sa: <http://mpn.gov.rs/propisi/zakoni/obrazovanje-i-vaspitanje/505-zakon-o-visokom-obrazovanju> (pristupljeno 22.12.2014.)

Marina Đ. Đukić Mirzayantz
Singidunum University
Faculty of Tourism and Hospitality Management

Summary

DISTANCE FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN SERBIA: A MODEL REVIEW

The introduction of modern technologies, most of all the Internet, has propelled changes to education systems in our country and the global scene alike. For the past few decades, foreign language teaching has seen the introduction of new learning methods, implying the use of a computer. One of these methods is distance learning. The subject of this research paper is a analysis of German 1 and German 2 at the Singidunum University in Belgrade, two fully web-based basic language programs that were introduced at the Faculty of Tourism and Hospitality Management and at the Faculty of Business in 2012. The curricula that were selected are the same curricula currently in use in the classroom-based basic language program. The online courses are managed through Moodle and organized in lessons. The communication section introduces the topics to be learned in the lesson and illustrates the contexts in which they can be used. Video material gives the students an opportunity to learn about the German-speaking world. The linguistic tools section provides details on the grammar points for the lesson, as well as a vocabulary list; and also generally include practice exercises (created with Hot Potatoes) that allow students to test their own progress. Additional homework assignments are designed to apply the material learned in the lesson. The issues in online courses German 1 and German 2, however, highlight some important issues that must be considered when implementing online language courses (e.g., lack of synchronous communication in oral mode, lack of learner commitment, communication difficulties and delays, few opportunities for collaborative learning, need for helping students regulate and monitor both the emotional and cognitive aspects of learning). Another conclusion is that the institutions in Serbia have great responsibilities to offer the appropriate training to new teachers entering this field.

Key words: distance education in Serbia, distance foreign language learning, Moodle, German